

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 19. marcija 1873.

Obseg: Sadjerejci, na noge zoper sovražne gosenice! — Cepilna smola. — Kdaj je lov divjačine prepovedan. — Dve reči našim sadje- in murborejcem. — Priporočilo K. Schmidtove vrtnarije v Ljubljani — Potopisne črtice po Goranskem. — O stranki pravice ali pravni stranki Avstrijski. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Sadjerejci,

na noge zoper sovražne gosenice!

Sadjereja ima mnogo sovražnikov, posebno pa mraz, listne uši, kebre dolgonosce, zajce in pa požrešne gosenice (osranice).

Lansko zimo je mraz po gornjem Koroškem sila veliko starega in mladega sadnega drevja pokončal, tudi v našem Bohinji; kjer že 10 let mraz ni kaj škodoval, se je predzadnjo zimo po mrazu veliko škode naredilo.

Zoper listne uši, ktere na majhnih drevescih s tobakovo vodo preganjamo, na velikih drevescih skoraj nič ne premoremo.

Zdatnejšo pomoč pa imamo zoper kebre dolgonosce, zajce in gosenice.

Gosenice so mnogih sort. Tiste, katerih je na drevju največ in se meseca krsnika v bele metulje spremené, zaplodí po listji beli metulj. Bela jajčica, ktera se po listji vidiyo pa kmalu rumenkasta postanejo, se še tisto leto izležejo, žro toliko časa, da so pol palca dolge, potlej se pa zavijejo v deloma snedeno listje, in tako preživijo zimo zavite v suho listje; kakor hitro pa spomladi začnejo popki odganjati, začnejo precej jesti, še predno je listjo popolnoma razvito. In ljudje pravijo po zmoti: „gosenice so se že zlegle“.

Njih sovražniki so mnoge tice. Poznam gospoda, kateri je pozimi pticam na svojem oknu jesti dajal in ptice so mu za plačilo ves vrt okoli hiše gosenic očedile. Vsi zaviti listi, kateri so na vejice privezani bili, in v katerih so majhne gosenice zavite in skrite bile, so razključvani in razcunjani.

Tudi vetrovi so sovražniki gosenic, kjer na vejice privezane listne zavitke potrgajo in odnesejo v kraje, kjer mlade gosenčice živeža ne najdejo in zato lakote poginejo.

Kjer pa nespametni ljudje koristne tičice preganjajo, jim gnjezda razdirajo in mlade pobijajo, ali kjer je sploh le malo tic, ondi ostane preganjanje gosenic človekovo delo. Ako pa človek to delo opusti, spremenijo požrešne gosenice lepe sadne kraje v žalostne puščave, v katerih človeku 2 leti zapored ni treba sadja iskati, kajti po gosenicah objedeno drevje, če je dobro, še le drugo leto cvetne popke zastavi.

Žalostno je bilo gledati lansko leto po lepih vrtilh slovenske zemlje, kako so drevesa ob času najlepšega zelenja svoje gole veje v zrak molela!

Letos pa sovražnik veliko močnejši mimo lanskega že preži po mladem zelenju.

Sadjerejci! brez vsega odloga na boj zoper gosenice!

14 dni še odložite — tačas so se izlezele po drevju — in niste jih več kos ustrahovati.

Kaj je tedaj storiti zoper gosenice?

Prvo je, da ogledaš svoje drevje. Ako najdeš, da listni gosenčni zavitki so preključvani in prazni, ondi je tič namesti tebe delo opravil. Ako so pa ti zavitki še celi in majhne gosenčice v njih, moraš jih ti pokončati. Stori pa tako-le: vzemi lahno leskovo preključico, prekolji jo na tanjšem koncu in prigojzdi jo, da bo nekoliko zijala kakor vilice; pojdi na drevje, potrgaj z rokami suho nepreključvane listne zavitke; kar jih ne moreš z rokami doseči, primi jih s preklanim precepom in jih odtrgaj. Gospôski vrtnarji strižejo gosenčno zalogo z drevesnimi škarjami, pa tudi veliko mladik pokončajo. Še je treba otrebljeno listje pograbit pod drevesom in v kraj spraviti ali sežgati.

Zdaj pa še nekaj.

Mislím, da je znano po Slovenskem, da se jez že veliko let s sadjerejo pečam, in da sem vse poglavitno žlahno sadje, kar ga po Evropi sloví, vsega skupaj čez 800 sort v svojo drevesnico spravil.

Imam pa visoka in pritlična drevesa, in jih prodajam po nizki ceni na vse kraje. Imam že svoje rejence na Moravskem in v Galiciji celó do Levova, in ravno zdaj imam naročilo iz Aleksandrije v Egiptu.

Dobi se pri meni tudi jedljiva rabarbara (*Rheum esculentum*), izvrstna nova prikuha, o kateri so „Novice“ že govorile, in pa velikanski špargeljni.

Prodajam pa visoka drevesca (*hochstämmige*), v drevesnici „in loco“:

1. Jabelka, češnje, cepljene češplje (*Pflaumen*) in višnje po 30 do 35 krajc.
2. Visoke hruške po 40 do 50 krajc.
3. Orehe po 25 krajc.
4. Visoke murve po 20 do 25 krajc.

Pritlična drevesa (*Zwergbäume*) pa:

1. Jabelka po 30 krajc.
2. Češnje in višnje po 30 do 35 krajc.
3. Hruške cepljene, češplje in marelice po 30 do 40 kr.
4. Breskve visoke in pritlične po 30 do 40 krajc.
5. Špargeljne po 3 krajc.
6. Rabarbara po 5 krajc.

Letos imam še posebno veliko lepih in žlahnih hruševih pritlikovcev in novih sort češinj na prodaj.

Lovro Pintar.

Cepilna smola.

Kakor je znano, cepi ali požlahnuje se sadno in tudi drugo drevje, po različnih načinih.

Pri vseh razen enega — to je, cepljenja v peró ali popkanja, okuliranja — je pa treba, da se s požlah-njenjem podlagi, „divjaku“ se ne more reči, ker mno-gokrat se boljša, pitana sorta na slabšo cepi ali pre-cepti — prizadete rane s primerno snovo zavarujejo ra-ščenju škodljivih vplivov podnebja, pred vsem pa vetrov in gorkote. Od nekdanj že upotrebovalo se je v ta namen navadno z vodo primerno mehko zaméseno ilo. Ilo se je sém ter tje tudi še kaj primésilo, na primer, krav-jeka itd. — vse to pa z namenom, njegovo kipovitost (Plastizität) povišati, ter jo po mogočosti obvarovati poznejšega razpokanja.

Vse primesi skupaj pa vendar-le niso v stanu ilo tako zboljšati, da bi se dalo vsacemu deblu, bodi-si debelo ali tanko, ravno ali grbančasto; enako tesno in čvrsto obtisniti. Še posebno pa ni v naši moči ilo, po-tem ko sta mu gorkota in veter vso vlažnost odvzela, razpokanja ali vsaj ločenja od debla obvarovati, in ravno po tej poti vsiljujejo se gori naštetí, dobremu vspehu cepljenja nasprotni vplivi.

Dalje cepljenje tam, kjer se ilo še nabiti dá — toraj pri debelih podlagah, katere se z ilom izključljivo le v razklad cepijo — gre kaj počasi izpod rok. Pred ko se ilo obtisne, vse z mahom obdá in poveže, koliko časa ne preteče.

Vrh tega je vse skupaj nesnažno, mazljivo delo. Zdaj ima vrtnar polne roke ila, koj na to naj si pa z umazanimi rokami cepiče pripravlja! In kako lahko se z obtiskovanjem ila cepič iz pravega mesta izmakne!

Iz vseh teh vzrokov so sadjerejci, posebno pa še posestniki večih drevesnic — kjer se skoro izključljivo le prav tanka dveletna debelca požlahnujejo, in kjer je največ na tem ležeče, da se zanesljivo, pri vsem tem pa vendar-le kar mogoče hitro cepi — prišli že davno do tega, da so začeli na to misliti, da bi se ilo s kako boljšo snovo nadomestilo. Ni trajalo dolgo, in boljša snova bila je najdena v znanem trdem cepilnem vosku, kateri se je po različnih receptih — večidel iz smole, trpentina in deviškega vozka — delal, ter se še dandanes dela.

Ta cepilni vosek ima v primeri k ilu, kar se snove same na sebi tiče, mnogo boljše lastnosti; zato ni čuda, da je vse seglo po njem, le ravno najrevnejši sadje-rejec, ubogi kmetiček ne, kateri si vsako leto le par štokov napravi.

Cepilni vosek se lahko za najtanjšé, kakor tudi za najdebelejšé, za popolnoma ravne kakor tudi grbaste podlage enako dobro rabi. On — ako je prav naprav-ljen — ne razpoka. Kar se dela samega z voskom tiče, je on tudi v tem oziru veliko boljši od ila.

Pri vsem tem pa se vendar še marsikaj pri njem pogreša. Kjer ni treba, da bi se cepljenec še le ovijal z mahom, katerega je treba zopet pritrditi, da ne od-pade, gre delo že hitreje izpod rok. Ako vrtnar ima vosek, ni treba družega, kakor enkrat povezati — pri cepljenji v razklad še tega ne — in z voskom obtis-niti, pa je storjeno vse. Nekteri stavijo še nekoliko pa-pirja ali traka vrhi voska, pa to brez vse potrebe.

Gledé mazljivosti pa tudi vosek popolnoma nedol-žen ni, kajti ako se dalje časa cepi, omazati si mora vsak prste, že celó pa takrat, kedar je vreme gorko. Da! mazljivost z voskom je v enem obziru skora da hujša memo one ila, kajti ne le da se prsti pomažejo, oni se pričnó še tudi sprijemati zavoljo smole, ki je vmes. Kako sitno pa da je, ako se mora cepič, nož, vezilo itd. še le od prstov trgati, menim, da ni treba še le praviti tistim, kateri so vse to že skušali. Drugi naj poskusijo, pa se bodo prepričali sami.

Trdi vosek — o katerem govorimo — mora se tudi obtiskovati prav tako, kakor ilo, in le od njegovih last-

nosti je odvisno, ali je manj ali bolj mogoče, da se ce-piči iz pravega mesta izmaknejo. Če pa je vosek pre-trd — kar je posebno pri hladnem vremenu navadno — potem je v tem oziru še slabši od ila.

Vse te trdemu cepilnemu vosku lastne slabosti dale so vrtnarjem povod daljemu premišljevanju, kako da bi se še tej napaki v okom prišlo, in posrečilo se jim je to. Iznajdel je namreč tekoči cepilni vosek — ako se ne motim — prvák sedanjih sadjerejcev, sloveči Lukas; temu vosku pravo imé je tekoča cepilna smola, kajti voska nič ni vmes. Te smole ni treba še le obtiskovati; zadostuje že to, da se z majhnim šopičkom čez rane prevleče, kjer se kmalu strdi pa tudi v prvem letu ne popoka.

Da se je na ta način do snove prispelo, kateri se ne more ne najmanjša slabost ila ali navadnega trdega voska očitati in katera se sme že vzor popolnosti ime-novati, to je jasno.

Ker pa tekoča cepilna smola utegne veliki večini naših sadjerejcev malo znana ali celó neznana biti; zato naj zdaj, ko se je čas cepljenja zopet približal, jim naznanimo, kako da se ona napravi.

Tekoča cepilna smola razločuje se prav za prav v dve sorti. Ena je gorko tekoča, to je, taka, katero je treba pred rabo še le nekoliko segreti, — druga pa je mrzlo tekoča, katere ni treba pred rabo čisto nič segreti, kajti ona ostane sama na sebi dolgo dolgo časa tekoča. Obedve napravljate se, se ve da zopet po različnih receptih; eden jo dela tako, drug drugače. Naj načrtam najprostejša dva načina.

1. Gorka tekoča smola. Vzame se 10 delov bele smole, 1 del pa čiste prešičje masti. Smola je boljša, ako ni kuhana — čevljarska — ampak je surova. Ona se nad žrjavico — ne z zubljem (plame-nom) zaradi nevarnosti — v kaki skledici razpustí, in da se odstrani vsaka nesnažnost, treba jo je skozi kako redko platneno rutico pretisniti. Tako očiščena se zopet nad žrjavico postavi, in dodá se jej masti. Vse skupaj se zdaj dalje časa meša in delo je končano.

Ako se je malo potrebuje, izlije se koj v tisto po-sodico, v kateri se ima za sprotno rabo segrevati. V ta namen se dobivajo posebne kositarske mašince na prodaj. One so tako narejene, da se s podstavljenim lumincem — lampico — smola tekoča obdrži; tako tudi ni v stanu veter luminca ugasniti. Kdor pa take ma-šince kupiti noče, opravi ravno tako dobro, ako dene v kako skledico nekoliko žrjavice, in nad ali v to pa posodico s smolo. Jaz bi vsacemu mašnico svetoval, kajti ona je kaj ročna in pripravna. Žrjavica namreč lahko pomrje, in vrh tega je tudi okorno, celo skledo seboj jemati; posebno v vetrovnem ali pa rosečem vremenu.

Pri rabi te smole je gledati na to, da se preveč ne segreje; zavreti namreč ne sme.

Kdor bi pa mnogo take smole potreboval, opravi najbolje, ako si jo za sprotno rabo tako-le hrani: Vročó naj zlije v mrzlo vodo, in na to naj si napravi daljše ali krajše štručice, katere se ob času rabe razdrobé ter raztopé.

2. Mrzla tekoča cepilna smola. Vzame se 27 delov — lotov — bele smole in 5 delov čistega hudega špirta — ne žganja. S smolo se ravna ravno tako, kakor je bilo že rečeno, le v tem obstojí razlo-ček, da se tukaj, namesti masti dodati, polagoma špi-rita doliva ter meša. Spravljati je treba tako smolo v zaprto posodo, ker, ako pride v preveliko dotiko z zra-kom, se lahko strdi. Najboljše je, ako se v kako kositarsko škatlo zlije, katere pokrov je za sprejetev čopička preluknjan.

Da bi gorkota smole ali pa špirit dobremu vspehu

cepljenja kaj škodovala, ni misliti; kajti ako bi to bilo, ne upotrebovala bi se oboja smola dandanes že po vseh večih drevesnicah na Nemškem, Francoskem itd. Mrzla smola se pa more bolj priporočati kakor gorka, al to le zaradi prostejše rabe, ker je ni treba še le segrevati. D.

Kdaj je lov divjačine prepovedan.

V doljni Avstriji so ravnokar dobili deželno postavo, po kateri se divjina ne sme niti loviti niti streljati v tem-le času:

1. Divji kozel (gams) od 1. februarja do 30. junija.
2. Divja koza od 1. decembra do 15. avgusta.
3. Srnjak od 1. marca do 30. aprila.
4. Srna od 16. decembra do 15. septembra.
5. Srna mlada od 1. maja do 30. septembra.
6. Zajec od 16. januarja do 15. avgusta.
7. Fazán od 1. februarja do 31. avgusta.
8. Jereb in jerebica od 1. januarja do 15. julija.
9. Prepelica od 1. novembra do 15. avgusta.
10. Divji petelin od 1. junija do 31. avgusta.
11. Divja kokoš celo leto.
12. Škarjavec (mali divji petelin) od 1. junija do 31. avgusta.
13. Škarjevka (mala divja kokoš) celo leto.
14. Veliki jereb in velika jerebica od 1. marca do 31. avgusta.
15. Divja rasa od 1. marca do 15. junija.

Jajca iz gnjezd pobirati je tudi prepovedano. Prestopki te postave se prvokrat kaznujejo s 5 do 25 gld. drugi pot pa ali če je kdo divjine polovil, do 50 gold

Dve reči našim sadje- in murborejcem.

Dva naša rodoljuba sta ponudila sadje- in murborejcem darila:

Gospod grof Barbo v Rakovniku na Dolenskem je v občenem zboru družbe kmetijske murborejcem prav lepih murbovih dreves ponudil brez plačila. „Novice“ so takrat oglasile to domoljubno ponudbo, al ker se je dosihmal oglasilo celó malo kmetovalcev in učiteljev ljudskih šol za to lepo pripomoč (morebiti da so prezrli ta oglas), zato ga ponavljamo danes z dostavkom, naj se brž oglaší pri gosp. grofu za drevesa, kdor jih želi, da letos ne bode prepozno.

Župan Vrhnjski gosp. Alojzi Jelovšek pa, ki je v „Novicah“ ponudil cepičev najžlahnejših hrušek in jabelk, je prejel toliko oglasov za-nje, da je vredništvo naprosil, naj naročnikom povemo, da jih po vrsti oglasov letos pošlje, kolikor bo le mogel, druge pa se je zapomnil, da jim jih pošlje prihodnje leto.

Priporočilo Schmidtove vrtnarije v Ljubljani.

Te dni sem z gosp. dr. J. Bleiweisom obiskal vrt umetnega vrtnarja gosp. Karola Schmidta v Karlovškem predmestju nasproti Samasovi zvonariji na Dolenski cesti. Začudila sva se obili zalogi mnogovrstnih semen za vrte, polje in senožeti. Videla sva tudi lep krompir, različno drevje, ogromno število mnogoličnih vrtnih rož itd. Naj se tedaj do marljivega gosp. Schmidta obrne, kdor iz njegove bogate zbirke, ki jo v ličnem katalogu naznanja, kaj potrebuje.

Schollmayr.

* Za pašo čbelam imam 6 centov prav dobrega medú v kibljah po 60 do 80 funtov na prodaj.

V Ljubljani.

Fr. Souvan.

Ozir po domovini.

Potopisne črtice po Gorenskem.

Spisal Podlipčan.

Ni davno, ko me je pot peljala skozi Škofjo Loko na Gorenskem, ktera je zarad železnične lege pogostoma imenovana. Ker pa sem ondi rojen, me mika par besedi reči o položaji tega mestica v političnem in trgovinskem obziru.

Nekdaj je bil po naši ljubi Avstriji (in današnji rajhsrat zopet isto namerava) glavni namen, ponemčiti vse zavode njene. Zato ni smel nikdo v šoli drugače ko nemški govoriti. Ker maternega (slovenskega) jezika nismo imeli, nemškega pa nismo znali, si vsak lahko misli, koliko se je mladina v taciš šolah naučila. Kar se tega tiče, bila je Loka prvo mesto, v katerem so surovi učitelji neusmiljeno nemško kljuso jahali; delali so s steklenim oslom in palico, kar so le mogli. Ostalo je od onega časa v Škofji Loki nekoliko taciš vitezov, kateri še zdaj po otročje jahajo nemčurskega konja na palici. Al pokazalo se je pri zadnjih volitvah v mestni zastop, da njih stari kožuh so že mogli oglodali in da ne drži več mraza, akoravno so birokrati kurili, da bi Ločani po nemčurskih Trilerjevih goslih plesali. Skrivaje se pod meglo „liberalizma“ kažejo politične reve, da od liberalizma nič družega ne vedo, nego zasmehovati svetinje naše vere, naravne pravice naroda slovenskega zatirati in škiliti v „sveto“ jim Prusijo. Tem liberalcem profet pa je notar Triller. On je tisti pisar, kateri v Ljubljanski „Tagblatt“ izmečke nemške kulture vliva. Nemčurska peščica je zato vse svoje kite napenjala, da bi mu ta njegov trud poplačala s prestolom županskim; al padel je in se tako pobil, da mu neki še zdaj mrzle okladke pokladajo na rane. Narodna zavest pa čedalje globokeje korenine poganja v Škofji Loki in že v drugo je voljen spoštovani mož gosp. Mohar za župana.

Škofja Loka v obrtniji in trgovini se bo začela sčasoma zopet povzdigovati, kakor hitro dobí Kranjska dežela zvezo s Trstom po nameravani železniški črti, za katero celi Trst, razen židovske kupčijske zbornice, goji velike simpatije.

Edini Loški okraj zaklada do sedaj Trst z dobrim platnom, katerega bratje Štalic na široko in dolgo po morji razpošiljajo. Tu bi se tudi dale po razumnem strokovnjaku napraviti mnoge tovarne (fabrike) na primer, za glavnike, izdelovanje lesenega orodja, izdelovanje železa in orodja vsake vrste in več taciš reči. Škofja Loka bode sčasoma središče postala, kajti križalo se bode tu več železnic; samo tega se bojim, da ne bi tako lepe prilike ptujci sebi na dobro obrnili, domačini pa roke križem držali in gledali, kako si tujec žepe polni. Zato pozor, vrli Ločani! premislite zlati izrek, da „čas je zlato“.

Da je v Loki vse ugodno za tovarne, to priča obilost vode in lega. Bregovi vode so v nekaterih krajih s skalovjem obdani, da voda teče po naravni strugi, kakor da bi bila vsekana; kjer pa voda tovarne goni, ondi se prihrani mnogo denarja, ki se potrosi za tovarne, katere para goni. Koliko moke se na Angleško in Francosko vsako leto izpelje, sosebnó iz Kranjskega, to vidimo v Trstu vsaki dan. Mlini, kakor g. Jugovica iz Kranja, potem iz Mengša in parni mlin iz Ljubljane so pridni v izvaževanju moke. V Škofji Loki tudi bi lahko bilo, tu se stekate dve vodi, Poljanska in Sevska Sora; za stavbe ne manjka kamenja niti lesa, apna, vse se lahko dobí.

Škofja Loka je 16. in 17. stoletja bila prav živo trgovsko mesto, kajti bila je bližnja pot iz Italije